

Redactie:

R.J. Slim,

Bulletin, Dec. 1972.

Van de redactie:

Dit maal één iets dikker bulletin dan U normaal Uw brievenbus ziet binnenglijden, dit ter compensatie van Uw geduld.

Een zeer interessant artikel van de Hr. Roggeveen t.a.v. de burgeroorlog dient zeker Uw aandacht, en zal naar ik hoop vele reacties bij U opwekken en daarom verzoek ik een ieder, die nog iets van dit verzamelgebied kan vertellen, zijn kennis openbaar te maken.

Verslag bijeenkomst te Utrecht:

Op deze geslaagde bijeenkomst, ondanks de ietwat matige opkomst der leden (welgeteld 13) heette onze voorzitter alle aanwezigen hartelijk welkom en vroeg in zijn openingswoord onder meer aandacht voor 't verzamelgebied der AMBULANT-afstempelingen op de normale Spaanse emissies en spoorde de leden aan hun bevindingen van dit en andere verzamelgebieden kenbaar te maken, opdat de andere leden hiervan zouden kennisnemen. Na de veiling werd door velen geanimeerd geruild en gehandeld, hetgeen uiteindelijk ook de opzet van deze ruilmiddag was, zodat zondermeer van een geslaagde middag kon worden gesproken.

Hoe de spaanse burgeroorlog zijn sporen nalaat in de filatelie.

Er zijn van die perioden in de geschiedenis van een land, die hun stempel drukken op het hele leven en alles wat ermee samenhangt. Dingen die in normale tijden tot de uitzonderingen behoren, worden dan normaal, terwijl ook het omgekeerde plaats vindt en wat normaal was een uitzondering gaat vormen.

Tot die perioden behoort de Burgeroorlog in Spanje (18 juli 1936 tot in maart 1939).

Ons filatelisten, interesseert het in het bijzonder wat voor een stempel deze oorlog drukt op de verrichtingen van het staatsbedrijf der Posterijen.

De weerslag die de Posterijen van de oorlog ondervinden, treedt op velerlei wijzen aan den dag, niet in het minst is dit het geval bij de verzending van poststukken, Wij noemen slechts de gevolgen van verbroken verbindingen, de militaire censuur en de fankering.

Over dat laatste zullen wij het hier hebben.

Voor de verzending van poststukken neemt de postzegel nog altijd een belangrijke plaats in. Maar als het postkantoor geen postzegels meer in voorraad heeft en nieuwe aanvoer geschiedt mondjes maat of stagneert geheel als gevolg van oorlogshandelingen, wat dan?

Nadat Noord- en West Spanje vrijwel geheel onder controle van de regering te Burgos was gekomen, duurde het nog wel even voordat het tekort aan postzegels geheel tot het verleden behoorde. De drukkerij van Fournier in Burgos kon ook geen ijzer met handen breken.

Nu rijst de vraag: werden er officiële voorschriften gegeven hoe men moest handelen in gevallen waarbij de zegelvoorraad van een postkantoor nagenoeg of geheel uitgeput was? En als die vraag bevestigend moet worden beantwoord: hoe luiden die voorschriften? Waarschijnlijk is er onder de lezers wel iemand die hiervan op de hoogte is en een aanvulling wil geven op wat ik zelf meen te kunnen opmaken uit het materiaal dat mij sinds kort ter beschikking staat.

Geen postzegels voorradig

In de 19-e eeuw reeds kent men een voorschrift waarbij bepaald wordt dat bij ontbreken van postzegels de woorden "No hay sellos" (er zijn geen postzegels) op de briefomslag geplaatst moesten worden, gewaarmerkt met de handtekening van de gemeente-secretaris en het stempel van de "Alcaldia" (raadhuis). Tijdens de Burgeroorlog in de dertiger jaren blijkt men zich in veel gevallen aan dit voorschrift te houden.

Gehalveerde zegels

Het gebruik hiervan zal ook wel "en règle" geweest zijn met het oog op een zo juist mogelijke frankering, wanneer deze met de nog aanwezige zegels niet mogelijk was. Het komt ook voor in meer normale tijden, zowel in de vorige eeuw als later.

Fiscale zegels.

Het blijkt dat dit soort zegels heel vaak de taak van frankeerzegel toebedeeld krijgt zonder dat een spoor van protest van de kant van de Posterijen op de briefomslagen te ontdekken valt. Integendeel: ze worden normaal afgestempeld.

Telegraafzegels

En tenslotte kan men ook deze zegels voor frankering van brieven aantreffen.

Opmerking: Veel wat men uit die periode van de burgerkrijg onder ogen krijgt, is werk van - laten we maar zeggen - pseudo-filatelisten. Brieven volgeplakt met een assortiment van toeslagzegeltjes of dito gehalveerde zegels versierd, met variaties te veel om op te noemen, zijn schering en inslag. Op dit soort maakwerk komt overfrankering regelmatig voor. Het is dus wel zaak dat men op de hoogte is van de posttarieven uit die tijd, omdat ook dit een hulpmiddel kan zijn om 't kaf van 't koren te scheiden. Juist van maakwerk is veel bewaard gebleven, terwijl de voor die tijd normaal gefrankeerde brieven veelal vernietigd werden, tenzij soldaat of burger toevallig iemand kende die voor briefomslagen nog wel een paar pesetas overhad. Ook bewaarde men ze liever niet vanwege naam en adres van afzender en geadresseerde die er op voorkwamen. Hieruit valt te verklaren dat laatstgenoemd materiaal vrij schaars is, juist ook in Spanje.

Maar Zonder geluk vaart niemand wel!

Onlangs op een vroeg-zomerse dag in april wandelend door de nauwe straatjes van een van die oude steden waaraan Spanje zo rijk is, zag ik bo-ven de deur van een nietig winkeltje het woord F I L A T E L I A op mij afkomen en daaronder "sellos para colecciones". De deur stond uitnodigend open en een ogenblik later bevond ik mij in een kleine ruimte

verlicht door een lampje van een watt-of-40. Overal om mij heen mooie, nieuwe postzegelplaatjes met vogels, vissen, vlinders en viervoeters uit Spaanse en Portugese aanverwante landen overzee: spécialités de la maison!

In het halfduister van een smalle gang hoor ik wat gestommel en er komt een oude dame naar voren. Op haar vraag waarmee ze mij van dienst kan zijn, zeg ik dat ik gebruikte zegels van Spanje zoek. Het blijkt dat ze daar wel wat van heeft. Voor mij levert het niet veel op: een paar blokjes van vier, een marokkaans stempeltje op emissie 1909/22 en een paar ambulante-Stempeltjes vormen de hele oogst.

Verkoopt U ook zegels op brief? Ja, "primera dia", die heeft ze wel. Nee, die verzamel ik niet. Het kost me nu enige tijd om haar duidelijk te maken waar het dan wel om gaat. Ze zal het even aan haar man vragen en weg is ze weer het gangetje in. Mijn verwachtingen zijn niet hoog gespannen. Maar dan gaat er een deur open. Er wordt een helder verlicht kantoortje zichtbaar met talrijke dikke folianten en een keurig gekleed oud-heertje aan een bureau. Het blijkt haar echtgenoot te zijn aan wie ze mijn vraag heeft overgebracht. Langzaam verrijst hij uit zijn armstoel, buigt zich naar zijn boekenkast en een ogenblik later brengt zijn echtgenote mij een stockboek, dat ze voor mij openslaat. Inhoud: Luchtpostbrieven van de Canarische eilanden. Een paar brieven kan ik voor mijn verzameling gebruiken. "Dit zijn brieven met zegels uit de Burgeroorlog", zeg ik tegen haar. "Heeft U nog meer brieven uit die tijd met toeslagzegeltjes, zoals "contra el frio" en "Cocinas economicas"? Zij weer terug naar haar man. Dan komt ook hij naar voren om te zien wat voor een heerschap er nu toch wel in zijn zaak beland is. Een vriendelijke begroeting van deze kleine zeventigplusser valt mij ten deel. Ik maak uit zijn min of meer mompelend spaans op dat hij thuis wel het soort brieven heeft dat ik zoek. Zou ik morgen terug kunnen komen? Afgesproken!

De volgende dag betreed ik nogmaals het kleine aan Filatelia gewijde heiligdom. De oude dame komt mij tegemoet met een dikke tas onder haar arm. Als ik na 1½ uur weer op straat sta, is de inhoud van haar tas zeker voor de helft in de mijne overgeheveld en heb ik een afspraak gemaakt volgende week terug te komen, want haar man heeft nog meer van die brieven thuis.

Om kort te gaan: de oogst van het eerste bezoek was 206 briefomslagen. Het tweede bezoek leverde er 92 op en een derde nog eens 70. Toen had ik de hele voorraad bekeken, waarna ik het oude echtpaar meedeelde dat de rest van mijn pesetas voor andere doeleinden bestemd was, maar in het najaar mijn bezoek graag nog eens wilde herhalen. Het afscheid was hartelijk. Ze wensten mij een goede reis, wat ik beantwoordde met een zinnetje uit mijn spaans vocabularium: "Que lo pase bien! Hasta el fino de Setiembre."

Indeling van het materiaal

Deze berust op een direkt gevolg van de oorlog, bij de inleiding reeds genoemd, nl. een tekort aan frankeerzegels of het ontbreken ervan, filatelistisch niet oninteressant, zoals uit het overzicht hieronder moge blijken.

- I. Gebruik van gehalveerde frankeerzegels, meestal diagonaalsgewijze geknipt:
- a. $\frac{1}{2}$ frankeerzegel(s) samen met normaal frankeerzegel(s)
 - b. $\frac{1}{2}$ " " " " " " + toeslagzegel(s)
 - c. $\frac{1}{2}$ " " " " weldadigheidzegels
 - d. $\frac{1}{2}$ " " " " fiscale zegels
 - e. $\frac{1}{2}$ " " " " algemeen of provinciaal toeslagzegel
 - f. $\frac{1}{2}$ " " " " plaatselijk toeslagzegel

- II. Gebruik van fiscale zegels als frankeerzegels. Als zodanig komen voor:
- a. timbres (especial) movil
 - b. " para facturas (y recibos)
 - c. " para efectos de Comercio
 - d. " para cheques
 - e. combinaties van a en b; a en c; b en c.
 - f. a.t/m d. als aanvullend porto samen met normale frankeerzegels
 - g. combinatie van a t/m d met algemene en/of provinciale toeslagzegels oa. auxilio de invierno, cruzada contra el Frio.
 - h. Timbres para polizas (polissen)
- III. Gebruik van telegraafzegels als normale frankeerzegels
- IV. Gebruik van toeslagzegels als normale frankeerzegels
- V. Ongefrankeerde verzending (geen vrijdom van port).

Aantekeningen

Het materiaal waarop bovenstaand overzicht berust zijn briefomslagen afkomstig van normale briefpost, zoals brieven aan dienstplichtige militairen bij brigades van batterijen lichte artillerie gestationeerd te La Coruna, brieven uit Badagoz verzonden aan een militair behorende tot de Guardia Civil te Robledo de Chavela, een plaatsje gelegen aan het front in de provincie Madrid. Brieven aan iemand te Segovia, die gezien zijn veelzijdige correspondentie wel eens een filatelist zou kunnen zijn, maar dan van de goede soort. De brieven zijn niet overgefrankeerd.

Brieven aan soldaten verraden soms dat de afzenders(sters) de schrijfkunst maar nauwelijks machtig zijn. Op de postkantoren wordt men zo goed mogelijk geholpen aan zegels, die kennelijk door de beambten op de brieven zijn geplakt. Op de veelal kleine hulppostkantoortjes zijn alleen nog fiscaalzegels voorhanden en deze worden ter frankering gebezigd, meestal het juiste briefporto van 30 cts.

Voor zwaardere en aangetekende stukken aan niet-militairen bedraagt het briefporto veelvoud van dit bedrag.

De timbres para cheques komen slechts op een viertal brieven voor. Blijkbaar was de voorraad daarvan zeer beperkt, evenals van de telegraaf zegels en in wat mindere mate schijnt dit ook het geval te zijn met de timbres para polizas. Een enkele maal treft men alleen een toeslagzegeltje aan.

Als aardige bijzonderheid kan nog vermeld worden dat op de achterzijde van een der militaire brieven de mededeling voorkomt: "contiene dos cigarros!" Zijn meisje had hem eens willen trakteren. Bij aankomst waren ze misschien alleen nog maar geschikt om in een pijp gerookt te worden!

De brieven gericht aan de Delegación del Comité Internacional de la Cruz Roja te Madrid behoren thuis in rubriek V,

Ongefrankeerde verzending

De volgende aantekeningen komen voor op de briefomslagen:

- a. "Certifico: no hay sellos", gewaarmerkt met handtekening en gemeentestempel (Consejo municipal de ayuntamiento
- b. "Certifico: no hay sellos en la localidad", gewaarmerkt met gemeente-stempel (Consejo Republ.Municipal Almaden.

- c. "Certifico: ia no (niet meer) existencia de sellos: handtekening en gemeente-stempel.
 - d. (als c.) gemeente-stempel: Consejo municipal Santa Cruz de Mudela, Provincia de Ciudad Real.
 - e. "Certifico: No haber sellos. El Alcade. P.O. (handtekening) en gemeente-stempel: Ayuntamiento Republ.Castellar de Santiago (Ciudad R.) plus poststempel.
 - f. "Certifico que no hay sellos (handtekening); gemeente-stempel: Consejo municipal Calzada de Calatrava (Ciudad Real) plus poststempel.
 - g. "Certifico que no hay sellos en la localidad (overigens als f.)
 - h. El alcade autoriza por no haber sellos. Met stempel: Alcadia. Comit. Nacional. Campo de Criptana (Ciudad Real)
 - i. Alleen met gemeente-stempel: Consejo Municipal de Presidencia Viso del Marqués en poststempel. Op achterzijde een toeslagzegel: Socorro Rojo Internacional. Viso del Marqués. Vale (2) 5 céntimos.
 - j. En dan nog die brief met "Dit is alles wat wij aan zegels hebben." "Como secretario del Ayuntamiento, certifico: Que en esta expediduria no existen otra clase de sellos que los presentas".(handtekening).
- De zegels hier bedoeld zijn: 2 maal 15 cts especial para facturas y recibos en 1 maal Cocinas Económicas de Santa Ana Real, Huelva, 5 centimos. Het lijkt op een soort verontschuldiging voor de "rommel" die hier ter vervanging van postzegels dienst moest doen.

En hiermede eindigen wij. Er zou nog meer over deze brieven te vertellen zijn, maar dat bewaren we liever tot een volgend keer.

C.M. Roggeveen.

Naschrift

Bij een regeringsbesluit van 14-8-1936 werd bepaald dat provinciale en gemeentebesturen toeslagzegels mochten laten drukken en het gebruik ervan verplicht stellen naast de fankeerzegels. De aldus verkregen gelden moesten dienen ter leniging van de nood door de oorlog veroorzaakt onder de burgerbevolking. Dit plaatselijk drukken van zegels nam na enige tijd een dergelijke omvang aan dat hieraan paal en perk moest worden gesteld. Dit geschiedde bij regeringsbesluit van 7 november 1937. Om verwarring met frankerzegels te voorkomen, mocht het woord Correos op deze zegels niet meer worden gebruikt. Ze mochten alleen nog op de achterzijde van de brieven worden geplakt om de postbeambten extra stempelwerk te besparen. Daar kan men ze na genoemde datum nog tegenkomen en - bij overtreding van de verordening - ook nog aan de voorzijde.

Wat voor de plaatselijke toeslagzegels werd bepaald, gold ook voor de algemene, zoals de winterhulpzegels (Auxilio de Invierno) en de zegels "strijd tegen de koude" (Cruzada contra el Frio).

Bij een decreet van 9 nov. 1936 was het toegestaan om fiscaal- en telegraafzegels voor frankering van briefpost te gebruiken wanneer er geen of onvoldoende postzegels voorhanden waren. Dit was vaak het geval in de zgn. zona Liberada (het gehele westen en noorden van het land, behalve Cataluna). Reeds vóór genoemde datum komen ze op brieven voor.

Naarmate de verbindingen met Madrid en daarmee de postzegelvoorziening moeilijker werden, ging men ook in de Zona Republicana tot het gebruik van fiscale zegels over.

C.M.R.

Om dit bulletin niet te eentonig te laten worden publiceren wij in een volgend nummer nog meer contactadressen.

- - - -

Aangeboden

De Heer Dingarten, Donnenlaan 30 te Harderwijk bied zijn verzameling, bestaande uit Spanje + f 7000.- cat. waarde en Spanje Overzee + ietwat Burgeroorlog + f 2000.- cat. waarde te koop aan. Prijs n.o.t.k. Geïnteresseerden kunnen zich met hem in verbinding stellen.

- - - -

Catalogi

Bent U een fervent Port. verzamelaar of verzamelt U Port. Kol. dan kan ik U aanraden de volgende cat:

Simoes Ferreira, verkrijgbaar bij: Mercado Filatelico, Rua de Santo Antonio 190 - I te Porto.

Voor de prijs hoeft U het echt niet te laten, want deze bedraagt ong. f 5,-- excl. portokosten.

Voor de Spanje en Spaanse Kol. verzamelaars moeten wij U natuurlijk de Calvez aanbevelen, maar dat wist U natuurlijk wel.

- - - -

Stempels vervolg:

en op een na onderste lijn dikker is dan normaal en beide begrensd worden door twee dunnere lijnen. Van het stempelno. 37 (Setubal) zijn de lijnen fijner en vindt men drie onderbroken lijnen i.p.v. twee. Men dient echter voor ogen te houden dat deze variaties voorkomen naast de normale stempels met de no. 37 en 58.

Tevens werd in nov. van hetzelfde jaar besloten steden, plaatsen en districten voor zover nodig van andere of nieuwe nummers te voorzien.

De hierna afgedrukte lijst bevat de nummers zoals deze gold vanaf 12 nov. 1869. Staat er achter het nummer slechts één plaatsnaam dan wil dit zeggen dat deze plaats hetzelfde nummer heeft als in 1853, bij vermelding van twee namen geldt de eerste voor 1869, de tweede voor 1853.

Laatstgenoemde plaatsen zijn ter verduidelijking tussen haakjes geplaatst.

1 Lissabon	39 Torres Vedras (SACavem)
2 Alcacer do sal	40 Vendas Novas (Santiago de Cacem)
3 Alcoentre (Alcobaca)	41 Vila Franca de Xira (Seixal)
4 Aldeia Galega do Ribatejo (Alcoentre)	42 Angra do Heroismo (Setubal)
5 Alenquer (Aldeia Galega do Ribatejo)	43 Horta (Sobral de Monte Agraco)
6 Alhandra (Alenquer)	44 Ponta Delgado (Torres Vedras)
7 Almada (Alhandra)	45 Funchal (Vila Franca de Xira)

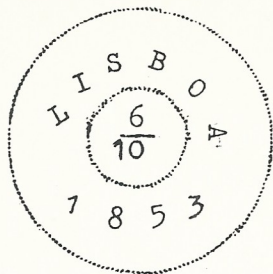
8 Alverca (Almada)	46 Porto (Vila Nova da Rainha)
9 Arraiolos (Alverca)	47 Amarante (Vendas Novas)
10 Arruda	48 Arcos de Valdevez (Angra)
11 Atouguia da Baleia (Azambuja)	49 Barcelos (Horta)
12 Azambuja	50 Braga (Ponta Delgado)
13 Barreiro (Azeitao)	51 Cabeceiras de Basto (Fuchal)
14 Benavente (Barreiro)	52 Caminha (Porto)
15 Caldas da Rainha (Batalha)	53 Celorico (Amarante)
16 Carregado (Benedita)	54 Santa Cruz (Arouca)
17 Cartaxo (Caldas)	55 Esposende (Bemposta)
18 Cascais (Carregado)	56 Fafe (Braga)
19 Castanheira (Cartaxo)	57 Felgueiras (Cabeceiras de Basto)
20 Sezimbra (Carvalhos)	58 Guimarães (Celorico de Basto)
21 Sintra (Cascais)	59 Lixa (Santa Cruz)
22 Grandola (Castanheira)	60 Lousada (Feira)
23 Lourinha (Sezimbra)	61 Melgaco (Guimarães)
24 Mafra (Sintra)	62 Moncao (Lixa)
25 Moita (Grandola)	63 Paredes (Lousada)
26 Montemor-o-Novo (Leiria)	64 Paredes de Coura (Mesao Frio)
27 Obidos (Lourinha)	65 Penafiel (Montalegre)
28 Oeiras (Mafra)	66 Ponte de Barca (Mondim de Basto)
29 Palmela (Moita)	67 Ponte de Lima (Oliviera de Azemeis)
30 Peniche (Montemor-o-Novo)	68 Povoá de Lanhosa (Ovar)
31 Ribaldeira (Obidos)	69 Ruivaes (Paredes)
32 Rio Maior (Oeiras)	70 Santo Tirso (Penafiel)
33 Sacavem (Palmela)	71 Valença (Peso da Regua)
34 Salvaterra de Magos (Pegoes)	72 Viana do Castelo (Pico de Ragalados)
35 Santiago de Cacem (Peniche)	73 Vila do Conde (Pico de Ragalados)
36 Seixal (Porto de Mos)	74 Vila Nova de Cerveira (Santo Tirso)
37 Setubal (Ribaldeira)	75 Vila Nova de Gaia (Vila do Conde)
38 Sobral de Monte Agraco (Rio Maior)	76 Vila Nova de Famalicão

De aanvulling en voltooiing van deze lijst wordt in een volgend nummer gepubliceerd en kunt U achter deze lijst nieten. Het stempelverhaal gaat echter verder en wel als volgt:

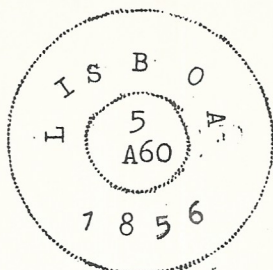
De datumstempels zijn naast de nummerstempels reeds vanaf 1853 in gebruik. Was dit eerst het geval in de grote steden zoals Lissabon, Porto en Coimbra, later breidde deze vorm van afstempeling zich enorm uit. Tevens onderging 't stempel in de loop der jaren talrijke veranderingen. Gebruikte men in 1853 het rondstempel met de dag, maand en 't jaar in cijfers uitgedrukt, zoals afb. IV U laat zien, later werd de maand bij de naam genoemd en werd tevens een iets kleiner stempel gebruikt. (zie afb. V). Toch moeten we stellen dat zegels uit de periode '53-64 met het rondstempel afgestempeld min of meer tot de zeldzaamheden behoren. Een aardigheid is te weten dat het voor kan komen dat men de dag en de maand heeft omgedraaid bv 9/1 wordt dan 1/6.

Andere stempels zijn die, waarbij de plaatsnaam onderin 't stempel staan, en het bovenste segment gevuld wordt met CORREIO of CORR.O e TEL.O (zie hiervoor de afb. VI en VII). Het midden van laatstgenoemde stempels werd niet zoals gebruikelijk gevormd uit een cirkel, maar uit een rechthoek. Dit is ook het geval met het omstreeks dezelfde tijd verschenen type, waarbij weer zoals voorheen de plaatsnaam boven staat. (zie afb. VIII). Het meest en nu nog gebruikte rondstempel is dat van afb. IX. waarbij de plaatsnaam onder en het woord CORREIOS boven staat, terwijl de datum aangegeven in cijfers het geheel compleetert.

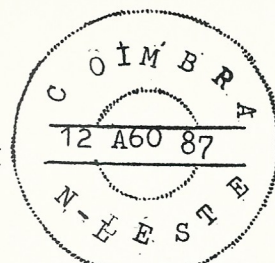
(Zie blad 9 voor stempels)

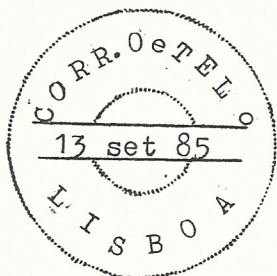
IV

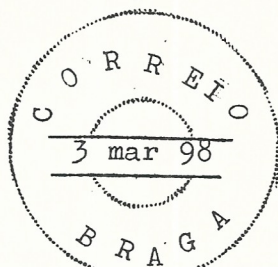
V

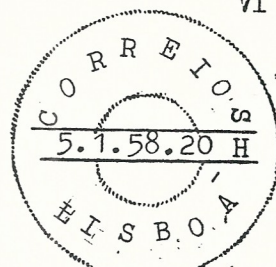
VI

VII

VIII

IX

Als bijzondere vormen van afstempelingen kunnen hier genoemd worden:

- 1: Gelegenheidsafstempelingen.
- 2: Pakketpostafst.
- 3: Aantekenrechtafst.
- 4: Andere dan onder 2 en 3 genoemde dienstafst.
- 5: Luchtpostafst.
- 6: Portoafst.
- 7: Afst. met afwijkende stempelvormen.
- 8: Afst. met andere kleuren m.n. paarse inkt.
